

POLITIET
KRIPOS

DEN ORGANISERTE KRIMINALITETEN I NORGE

– TRENDER OG UTFORDRINGER I 2011–2012

Innhold

1. Oppsummering	4	8. Sigarettsmugling	20
2. Organisert kriminalitet	5	9. IKT-kriminalitet	21
3. Grensekryssende kriminalitet	6	Kortsvindel.....	21
Drivkrefter	6	Nettbankbedrageri	22
Tilretteleggende faktorer	6	Nettaktivisme.....	22
4. Narkotikakriminalitet	8	Datainnbrudd	23
Cannabis.....	9	Aktører	23
Syntetiske cannabinoider	9		
GHB/GBL.....	9		
Heroin.....	10		
Amfetamin/metamfetamin.....	10		
Kokain	10		
Khat	10		
Rivotril	10		
Aktører	11		
5. Menneskehandel	24		
Seksuell utnyttelse.....	12		
Tvangsarbeid.....	13		
Tigging og tvangstjenester	13		
Aktører	14		
Nigerianske nettverk.....	14		
Russiske og østeuropeiske nettverk.....	14		
6. Organisert vinningskriminalitet	28		
Grovt tyveri fra villa.....	15		
Grovt tyveri fra forretning/bedrift	16		
Grovt tyveri/ran fra person	16		
Tyveri av motorkjøretøy og båtmotorer	17		
Ran av finansinstitusjoner og gull- og urforretninger.....	17		
Utpressing og torpedovirksomhet.....	17		
7. Menneskesmugling	18		

Den organiserte kriminaliteten i Norge

– Trender og utfordringer i 2011–2012

Forord

Den organiserte kriminaliteten i Norge – trender og utfordringer 2011– 2012 er utarbeidet av Strategisk analysegruppe ved Taktisk etterforskningsavdeling og utgis årlig.

Rapporten viderefører fjorårets rapport og fokuserer også i år på kriminalitetstyper og sentrale aktører som utgjør en vesentlig del av den organiserte kriminaliteten i Norge.

Formålet med rapporten er å gi offentligheten oversikt og kunnskap om organisert kriminalitet i Norge, slik at alle kan bidra i arbeidet med å forebygge denn etypen kriminalitet.

Kripos, desember 2011

Atle Roll-Matthiesen
avdelingsleder

1

Oppsummering

Utviklingen innenfor den organiserte kriminaliteten er særlig bekymringsfull på enkelte områder. I hovedsak skyldes det at den grensekryssende kriminaliteten øker i omfang. Årsakene er sammensatte:

- Samarbeid mellom aktører og grupper på tvers av landegrenser har blitt mer utbredt. Denne formen for nettverksbasert samarbeid er effektiv; den bidrar til at trusselen øker og utfordrer politiets tilnærming til organisert kriminalitet. Både norske og utenlandske aktører og grupper er relevante i denne sammenheng.
- Mange av de utenlandske gruppene og nettverkene har fått sterkere fotfeste i Norge. Dette skyldes blant annet
 - at de i større grad involverer og knytter til seg aktører som oppholder seg i Norge, ofte personer med samme nasjonalitet;
 - at motivasjonen deres for å komme til Norge har blitt sterkere;
 - at barrierene for å reise og arbeide på tvers av landegrenser i Europa har blitt redusert.
 - at det er relativt enkelt å oppholde seg ulovlig i Norge.

Utvikling innenfor de ulike kriminalitetstypene

Utviklingen innenfor narkotikakriminalitet er bekymringsfull; antall saker og antall beslag var rekordhøyt i 2010, og det er mye som tyder på at 2011 blir et nytt rekordår. En stor del av den organiserte kriminaliteten i Norge har sammenheng med narkotikakriminalitet, for eksempel menneskehandel, grove tyverier, torpedovirksomhet, hjemmeran, utpressing og hvitvasking.

Den generelle utviklingen innenfor menneskehandel er vanskelig å si noe om, blant annet fordi ofrene sjelden står frem. Det er urovekkende at mindreårige i større grad ser ut til å bli utnyttet i Norge. Dette gjelder særlig til tvangstjenester og tigging. Kriminelle grupper som driver med menneskehandel, er ofte involvert i annen type organisert kriminalitet, særlig narkotika- og vinningskriminalitet.

Totalt sett har omfanget av vinningskriminalitet gått betydelig ned de siste årene. Andelen som blir begått av utenlandske statsborgere, har imidlertid økt i samme periode.

Smugling av sigaretter er et økende problem i Norge og Europa for øvrig. Både næringsliv og staten taper store summer på den ulovlige virksomheten. Både næringsliv og staten taper store summer på den ulovlige virksomheten. Sigarettsmugling skjer ofte i sammenheng med smugling av andre avgiftsbelagte varer, også narkotika.

IKT-kriminalitet er langt mer utbredt enn det som fremgår av politiets statistikker. Problemet er økende som følge av den generelle utviklingen på Internett, og at kriminelle får økt tilgang på avansert teknologi og kompetanse. Dette medfører at tradisjonell kriminalitet kan utføres på nye måter, men også at det dukker opp nye former for kriminalitet. Det er de siste årene registrert flere og mer avanserte former for nettbankbedragerier og hyppigere og mer alvorlige episoder av annen IKT-kriminalitet. Det forventes en økning i blant annet datainnbrudd mot bedrifter, institusjoner og privatpersoner.

2

Organisert kriminalitet

Med begrepet organisert kriminalitet menes i hovedsak kriminalitet som begås med betydelig vinning til hensikt, og som betinger en viss form for planlegging, samhandling, koordinering og struktur.¹

Den organiserte kriminaliteten i Norge kan i stor del knyttes til medlemmer av utenlandske og norske grupper og gjenger, men også personer uten spesiell gruppetilhørighet er sentrale aktører innenfor organisert kriminalitet.²

Den organiserte kriminaliteten i Norge og Europa for øvrig er i økende grad nettverksbasert.

Nettverksbasert kriminalitet kjennetegnes ved samarbeid på tvers av formelle og uformelle grupper eller uavhengig av miljøtilhørighet basert på personlige bekjentskaper.

Nettverksbasert kriminalitet kan ikke studeres atskilt fra kriminelt belastede eller organiserte kriminelle grupper. Erfaringer viser at enkeltmedlemmer i disse gruppene ofte har en sentral rolle i kriminelle nettverk, og at enkeltmedlemmene i disse gruppene samarbeider med hverandre om å begå alvorlig kriminalitet.

Det kriminelle samarbeidet er i stor grad sammensatt etter markedsprinsipper som for lovlig næringslivsvirksomhet: Organiseringen preges av flytende kontakter og etablering av adhoc lignende konstellasjoner basert på oppdraget som skal utføres. Disse dannes på bakgrunn av kontakter og behovet for ulike kompetanse. Nettverksbasert kriminalitet resulterer i at de kriminelle strukturene skifter form og innhold kontinuerlig, noe som medfører at den organiserte kriminaliteten fremstår som kompleks og ressurskrevende å få innblikk i. Det medfører også at kriminaliteten blir utført mer profesjonelt som følge av at de kriminelle tilpasser sammensetningen etter «det kriminelle oppdraget»; at det rekrutteres personer med spisskompetanse og erfaring (ekspertise) uavhengig av miljø.

Organisert og nettverksbasert kriminalitet er en utfordring for norsk politi.

¹ EU-definisjonen fastslår at det dreier seg om organisert kriminalitet hvis minst 6 av punktene under foreligger – blant dem 1, 3, 5 og 11:

1. Samarbeid mellom flere enn to personer
2. Hver med egne tildelte oppgaver
3. Over lang eller ubegrenset tidsperiode
4. Gjennom bruk av en form for disiplin og kontroll
5. Mistanke gjennomførte alvorlige kriminelle handlinger
6. Virksomhet på internasjonalt nivå
7. Bruk av vold eller annen form for trussel
8. Bruk av kommersielle eller forretningsmessige strukturer
9. Deltakelse i hvitvasking
10. Utøve innflytelse på politikk, media, offentlig forvaltning, rettsmyndigheter eller økonomi
11. Styrt av målsetning om vinning og/eller makt

² Med «grupper» mener vi at medlemmene deler bestemte interesser, verdier, etnisk bakgrunn, språklig bakgrunn og lignende, og at medlemmene tilhører et fellesskap som deler en eller annen form for felles identitet. Medlemskap i en gruppe innebærer dessuten at medlemmene aksepterer visse forventninger og forpliktelser (normer og regler). Grupper kan videre deles inn i formelle og uformelle grupper avhengig av graden av organisering.

3

Grensekryssende kriminalitet

Drivkrefter

Utvidelsen av EU og Schengen påvirker kriminalitetsbildet også i Norge. Dette henger blant annet sammen med flytting av grensekontroll, andre avtaler om pass-/visumfrihet og generelt flere muligheter i Norge for personer med annet statsborgerskap. Forskjell i levestandard spiller inn som en viktig bakenforliggende faktor i denne sammenheng.

EU planlegger å innlemme Romania og Bulgaria som fullverdige medlemmer av Schengen i løpet av 2011–2012. Utvidelsen har foreløpig ikke funnet sted, enkelte av medlemslandene uttrykker bekymring for landenes tiltak mot korrupsjon, organisert kriminalitet og ulovlig grensepassering. Det kan likevel ikke utelukkes at Bulgaria og Romania blir fullverdige medlemmer i 2012.

Det innføres stadig spesialordninger for å gjøre det lettere å samhandle over Schengen-grenser. Et eksempel på dette er innføringen av pomorvisum og grenseboerbevis rundt Norges grense mot Russland. Denne samhandlingen kan imidlertid også være av kriminell art. Ifølge Øst-Finnmark politidistrikt kan dette komme til å medføre oppbygging av kriminelle nettverk på tvers av landegrensen (Schengen-grensen).

Asylproblematikk påvirker også kriminalitetsbildet i Norge. Det gjøres en del narkotikabeslag hos asylsøkere, og mange som har fått avslag på asylsøknader forsørger seg i stedet med å påta seg roller som narkotikakurerer, selgere og lignende. Problemet rundt falsk identitet bidrar til dette; asylsøkere som har fått avslag, og ikke reiser ut frivillig, kan i stor grad bevege seg rundt i Norge uten begrensninger.

Tollvesenet har gjort flere beslag av smuglersigaretter ved asylmottak. Etaten har i den forbindelse opplysninger om at smuglersigaretter smugles og gjennom asylmiljøene i enkelte distrikter.

Det har også vært to ran (per november) i 2011 hvor alle siktede er asylsøkere i Norge.

Tilretteleggende faktorer

Vi får stadig bedre tilgang på avansert teknologi. Den teknologiske utviklingen skjer i raskt tempo, og stadig mer avansert teknologi blir hyllevare, får lavere brukerskel og blir rimeligere. Dette medfører at avansert teknologi i større grad også utnyttes av kriminelle.

Den teknologiske utviklingen har ført til at tradisjonell kriminalitet kan utføres på nye måter, blant annet ved bruk av Internett som verktøy. Kripas har bistått i en rekke «tradisjonelle» saker hvor Internett har vært brukt som kommunikasjonskanal, og hvor bevisene har vært avgjørende for sakens utfall. Dette vil sannsynligvis bli enda mer aktuelt i fremtiden.

Utvikling av ny teknologi og programvare gjør både krypterings- og anonymiseringstjenester på Internett lett tilgjengelige. Videre finnes det lett tilgjengelig enkle verktøy for utvikling av skadelig

programvare og gjennomføring av hacking. Dette gjør at teknologiske verktøy blir tatt i bruk av personer uten særlig datakunnskap. I fremtiden vil vi trolig se en stor økning i blant annet datainnbrudd mot bedrifter, institusjoner og privatpersoner.

Den private sikkerhetsbransjen er i vekst i Europa, til dels også i Norge. I enkelte land er det også sterke bånd mellom den private sikkerhetsbransjen og kriminelle nettverk når det gjelder kjøp og salg av tjenester, for eksempel våpentrening, gjennomføring av oppdrag og lignende.

Det er et mangfold av tilbud om ulike sikkerhetskurs (sikkerhetsopplæring) i regi av private aktører. Privatisering av sikkerhet medfører ofte at «militær kompetanse» havner utenfor statlig kontroll. Sannsynligvis benytter også kriminelle personer seg av slike tilbud. Dette medfører stor fare for at militær kompetanse overføres til kriminelle og misbrukes til organisert kriminalitet.

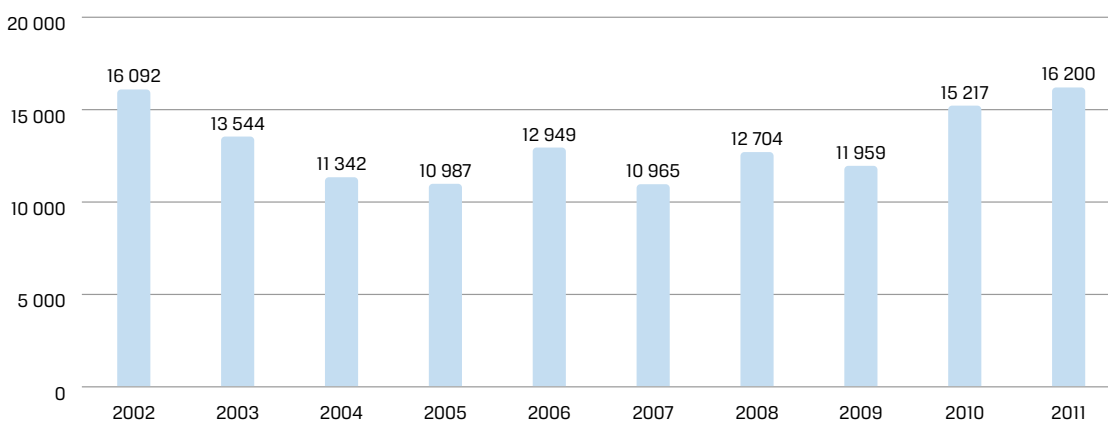
Nedbyggingen av grensene i Europa har økt behovet for å kunne dokumentere hvem man er i forbindelse med søknad om arbeid og opphold. Bruk av falske ID-dokumenter muliggjør ulovlig opphold i Norge og vil i mange tilfeller representere en sikkerhetsrisiko. Bruk av falske dokumenter er avgjørende innen svært mange kriminalitetsformer, og det er grunn til bekymring over økende bruk av falske dokumenter. Det melder blant annet om en sterk økning av falske EØS-identitetsdokumenter.

4

Narkotikakriminalitet

Antall narkotikasaker og antall beslag har økt gradvis de siste årene. 2010 var et rekordår, men narkotikastatistikken første halvår 2011 (Kripas 2011) indikerer at 2011 blir et nytt rekordår. Dette skyldes i hovedsak at antall foreleggssaker har økt.

Fig.1: Samlet antall beslag (Kripas: Narkotikastatistikk første halvår 2011)

Tabell 1: Narkotikasaker første halvår (Kripas: narkotikastatistikk første halvår 2011)

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	2009*	2010	2011
Analyse	6 712	5 820	5 608	5 619	6 150	5 169	4 872	3 940	5 355	ca. 5200
Forelegg	5 799	4 922	3 684	3 626	4 800	4 683	5 681	6 004	7 229	ca. 8 100
Sum	12 511	10 742	9 242	9 245	10 950	9 852	10 553	9 944	12 584	13 300
% forelegg	46,3	45,8	39,6	39,2	43,8	47,5	53,8	60,4	57,4	61,0

* Dataene må ses i sammenheng med arbeidssituasjonen i politietaten 2. halvår 2008 og 1. halvår 2009.

Antall narkotikabeslag steg med 6 % første halvår 2011. Følgende stofftyper hadde en økning: Cannabis (12 %), benzodiazepiner (12 %), smertestillende (9 %), GHB/GBL (27 %) og «andre stoffer» (19 %). Følgende stofftyper hadde en nedgang: Heroin (-12 %), kokain (-15 %), khat (-33 %) og dopingmidler (-8 %). Situasjonen for amfetamin/metamfetamin er uendret.³

³ Kripas (2011): Narkotikastatistikk første halvår 2011. På grunn av problemer med rapportering av khatbeslag fra politidistriktene, er tallene f.o.m. 2008 t.o.m. 2011 noe ufullstendige og lavere enn reelt antall beslag.

Cannabis

Antall beslag av cannabis har økt de siste årene og var rekordhøyt i 2010.⁴ Det er indikasjoner på at antall beslag av cannabis har steget i 2011, og det har så langt i år vært flere store beslag av hasj (100–400kg). I 2010 var det svært få store beslag.

Innvendig smugling av hasjsisj var en relativt ny trend i 2010. Hasjen som smugles innvendig, viser seg å ha svært høyt innhold av THC.⁵ Trenden med innvendig smugling av hasj fortsatte i begynnelsen av 2011. Etter en periode med nedgang, har innvendig smugling av hasjsisj tatt seg sterkt opp igjen utover høsten.

Trenden med innenlands dyrking av cannabis fortsetter i 2011. Beslagstallene for cannabisdyrking første halvår 2011 viser at antall beslag økte med ca. 40 %, og at beslaglagt mengde økte med ca. 11 %. Det har dessuten vært mange hendelser som knyttes til denne problematikken så langt i år. Kort sagt er kreativiteten veldig stor blant personer som dyrker cannabis i Norge.

Det finnes flere kjente utsalgssteder for plantasjeutstyr i Norge. Mye tyder på at utsalgsstedene også driver aktiv veiledning av kunder spesielt med tanke på dyrking av cannabisplanter. Bestilling av produksjonsutstyr og frø og lignende skjer sannsynligvis også i stor grad over Internett, hvorav den videre distribusjonen skjer i form av postforsendelser.

Syntetiske cannabinoider

Det dukker stadig opp nye stoffer og bestanddeler til produksjon av syntetisk narkotika. Den siste tiden har det blitt avdekket flere nye syntetiske cannabinoider i Norge. Ingen syntetiske cannabinoider er oppført på narkotikalistene. Dette medfører blant annet at syntetisk «hasj» er lett tilgjengelig på nett, og kan kjøpes lovlig.

En medvirkende årsak til fremveksten av nye syntetiske stoffer er trolig at tilgangen på tradisjonelle stoffer som MDMA har gått ned, det kan heller ikke utelukkes at kriminelle bevisst produserer nye syntetiske stoffer for å omgå gjeldende lovgivning.

Politiet flere steder i landet fortsetter å melde fra om problemer i ungdomsmiljøer knyttet til bruk av JWH018 (syntetisk cannabinoid). Stoffet skal være svært potent, og det skal være vanskelig å beregne brukerdoser.⁶ Dette gjør overdoseproblematikken svært aktuell i forbindelse med syntetiske cannabinoider.

GHB/GBL

Beslagstallene for GHB/GBL gikk kraftig opp første halvår 2011. Opplysninger fra helsevesen, straffesaker og etterretning tilsier at bruken av dette stoffet er sterkt økende i enkelte distrikter.

Brukergruppene for GHB/GBL er sammensatte, men i hovedsak har det blitt et tilleggstoff for miljøer som bruker hasj, amfetamin og anabole steroider. GHB blir ofte brukt i forbindelse med fest.

⁴ Det var 13 326 cannabisbeslag i 2010. Dette utgjorde 43 % av det totale antallet narkotikabeslag i 2010.

⁵ Kriminaltekniske analyser har påvist beslag med THC-nivå på opptil 25-28 %. Normalt har THC-innholdet i hasjbeslag vært på ca 8-10 %.

⁶ 1 gram syntetisk cannabis tilsvarer i mange tilfeller 100-200 brukerdoser. Stoffet stimulerer cannabisreseptorene i hjernen på lik linje med cannabis, men det er ikke THC som er virkestoffet.

Heroin

I 1998 utgjorde heroin ca. 20 % av narkotikabeslagene i Norge, men har siden sunket til under 4 % i 2011 (andelen er den laveste på 20 år).

Narkotikastatistikken første halvår 2011 indikerer en ganske stor nedgang for heroin i 2011 sammenlignet med i fjor. Dette sammenfaller med utviklingen i flere andre europeiske land, hvor det rapporteres om få heroinsaker så langt i år.

En av årsakene til nedgangen er trolig at avlingene i Afghanistan ble halvert i 2010, og at prisen på opium økte i produksjonsområdet. Store beslag av opium og tilvirkningsstoffer (både i og utenfor produksjonsområdet) i 2010 har muligens også medvirket til nedgangen.

Ifølge FNs anti-narkotikabyrå UNODC (2011) har produksjonen av opium tatt seg opp igjen i Afghanistan i 2011.

Amfetamin/metamfetamin

Amfetamin- og metamfetamin utgjorde 21 % og 23 % av alle narkotikabeslag i henholdsvis 2010 og 2011. Tallet er urovekkende høyt med tanke på skadepotensialet som disse stoffene har.⁷

Kokain

Det har vært en trend det siste året at det avdekkes stadig færre kurersaker. I første halvår 2011 utgjorde antall kokainbeslag ca. 2,5 % av det totale antallet narkotikabeslag (andelen synker fjerde år på rad).

Khat

I flere av khat-sakene er det de samme aktørene som går igjen. En norsk kurer i en av sakene har innrømmet å ha gjennomført totalt 15 transporter av til sammen 5 tonn khat til Norge.

Rivotril⁸

Utviklingen innenfor smugling av Rivotril er urovekkende. Det meldes dessuten fra de åpne rusmiljøene at det er god tilgang på Rivotril.

Urovekkende trend

Store «houseparties» var svært populært på 90-tallet, og mange fikk felles identitet gjennom dette miljøet. Denne formen for festkultur ble synonymt med narkotikamisbruk. Flere i dette miljøet eksperimenterte med alle typer narkotiske stoffer, spesielt syntetiske stoffer og nye stoffer som kom på markedet. På begynnelsen av 2000-tallet så denne formen for partykultur ut til å forsvinne helt.

De siste årene har fenomenet derimot dukket opp igjen, og mye tyder på at det er i vekst. Årsaken er i hovedsak at store utenlandske og velorganiserte konsepter har slått seg inn på det norske markedet. Det ble pågrepet 70 personer under det ene arrangementet i 2010, hovedsakelig på grunn av omsetning og bruk av narkotika.

⁷ www.fhi.no (Folkehelseinstituttet)

⁸ Les også om benzodiazepiner og klonazepam på www.fhi.no (Folkehelseinstituttet).

Det var ca. 22 000 betalende tilskuere på arrangementet i regi av Sensation Ocean Of White i april i 2011. Det ble rapportert om åpenlys omsetning av narkotika under arrangementet, og om flere tilfeller av overdoser. Antall narkotikapåvirkede personer ble vurdert til å være ekstremt høyt, sannsynligvis flere tusen.

Under Extrema Outdoor 2011 anslår arrangøren at det var i underkant av 6 000 festivaldeltagere. Politiet i Asker og Bærum er av den oppfatning at narkotikabruken blant ungdom som deltok på Extrema Outdoor 2011 var betydelig høyere enn hva som er vanlig for ungdom på landsbasis.⁹

Narkotikaen som ble brukt under årets Extrema-festival, dekker et stort spekter. Blant de pågrepne svarte 46 % at de hadde brukt cannabis, 25 % MDMA, 16 % kokain, 15 % amfetamin. 11 % ecstazy og 10 % at de hadde fått i seg andre stoffer (heroin, piller, fleinsopp, GHB, LSD, RC-stoffer).¹⁰

Aktører

Viktige faktorer for nettverksdannelser innenfor narkotikakriminalitet (nettverksbasert kriminalitet) er for eksempel hvem som besitter investeringskapital, har «markedsandeler» i narkotikamarkedet gjennom gode underselgere og følgelig god omsetningshastighet, samt stor troverdighet i det kriminelle miljøet gjennom kontakt med gode leverandører i utlandet. Pris, kvalitet og leveringsgaranti er sentrale faktorer i så måte. De kriminelle nettverkene forandrer form og innhold i tråd med slike faktorer.

De utenlandske og norske gruppene som per i dag vurdereres som mest aktuelle i forbindelse med narkotikakriminalitet er:

- De norske 1%-klubbene (Hells Angels og Bandidos og personer med sterk tilknytning til 1%-miljøet). De står bak store innførsler og omfattende iomsetning av spesielt amfetamin og hasjissj.
- Litauiske grupper: I første halvår 2011 var 43,5 % av amfetamin- og metamfetaminbeslagene direkte knyttet til personer fra Litauen.
- Etniske minoritetsgjenger: Omsetter flere typer narkotika.
- Marokkanske grupper: Sentrale leverandører av hasjissj i Norge.
- Vestafrikanske grupper: Godt representert i forbindelse av smugling av heroin og kokain til Norge.

⁹ Erfarne politibetjenter uttaler følgende: «Hadde vi hatt det dobbelte antall polititjenestemenn, hadde vi doblet antallet pågripelser»; «3 timer etter at festivalen begynte var det bare å «plukke» personer som var påvirket av narkotika»; «Det var ikke lang tid mellom hver vi pågrep. Det er vanskelig å si noe om hvor mange om var påvirket av narkotika, men jeg vil tippe på ca. 25 %»; «Andelen som var påvirket av narkotika blir rimelig gjetning, men at 60 % av de som var igjen på slutten var påvirket er godt mulig».

¹⁰ Datagrunnlaget for disse tallene baserer seg på intervjuer som ble foretatt av de pågrepne før de ble løslatt av politiet. Hva som kommer frem fra tallene over, må antakelig anses som et minimum fordi enkelte sannsynligvis ikke svarer ærlig av redsel for å bli anmeldt/ registrert for mer enn det «nødvendigste».

5

Menneskehandel

Per 30. september 2011 er det registrert 33 anmeldelser for menneskehandel, hvorav 23 omhandler seksuell utnyttelse og 10 tvangsarbeid (inkl. tiggings og tvangstjenester). For hele fjoråret var tallet 40, hvorav 30 omhandlet seksuell utnyttelse og 10 tvangsarbeid.

Det er en stor utfordring å avdekke menneskehandel og identifisere ofre for menneskehandel. Dette krever omfattende innsats fra politiet samt utstrakt samarbeid mellom etater og institusjoner. Annonsering av seksuelle tjenester på Internett har gjort det enklere for hallikere, menneskehandlere og prostituerte å etablere kundekontakt.

Økte sosioøkonomiske forskjeller i EU og Schengen-området kombinert med enklere reisevei til Norge øker potensialet for prostitusjon og menneskehandel i Norge. Dette gjelder også innen andre bransjer enn prostitusjon. Hordaland politidistrikt har for eksempel avdekket at en gruppe bestående av rumenske romfolk har utnyttet flere barn under 14 år til tvangstjenester/tvangsarbeid, tvangsekteskap og seksuelle overgrep. Gruppen har vist stor mobilitet og har reist i flere europeiske land, blant annet Sverige, der de har tvunget barna til å utføre kriminelle handlinger.

Seksuell utnyttelse

Prostitusjon

Menneskehandel som er avdekket i Norge så langt, er hovedsakelig knyttet til seksuell utnyttelse, og ofrene er oftest utnyttet gjennom prostitusjonsvirksomhet. Flere av de samme miljøene som organiserer prostitusjonsvirksomheten, er også meget aktive innen andre kriminalitetsformer.

En trend de siste årene er at vi ser sterkere koblinger mellom prostitusjon og narkotikakriminalitet. Personer som er knyttet til prostitusjonsmiljøet i Norge, er aktive innen vekslings og utførsel av valuta. Det er i noen tilfeller en utfordring å fastslå om pengene stammer fra narkotika eller prostitusjon. Denne trenden ser vi både i det «etablerte» prostitusjonsmiljøet som jobber både på ute- og innemarker.

Oslo politidistrikt melder om at 90 % av de prostituerte er utenlandske borgere som er i Oslo kun for å selge seksuelle tjenester, og at gatemarkedet per juni i år besto av ca. 50 prostituerte. Majoriteten av de prostituerte på utemarkedet er fra Nigeria, mens de øvrige hovedsakelig er fra Romania og Bulgaria. Disse miljøene er meget store også i en rekke andre europeiske land.

Markedet for gateprostitusjonen i flere byer domineres av nigerianske prostituerte. Rogaland politidistrikt melder at gateprostitusjonen domineres av nigerianske prostituerte, og at det i årets fire første måneder er registrert 105 prostituerte, hvorav 71 tilhørte innemarkedet og 34 var gateprostituerte.

Sør-Trøndelag politidistrikt melder om prostituerte fra Russland, Baltikum, Romania, Ungarn og Tsjekkia, hvorav mange kommer med fly via Spania og Finland.

Annen seksuelle utnyttelse

Enkelte norske pedofile er dømt for menneskehandel, for eksempel ved at de overlater barn til andre, eller kjøper tilgang til barn for å begå seksuelle overgrep. Det er grunn til å anta at denne utnyttelsesformen har større omfang enn det som er avdekket til nå, for eksempel ved at nordmenn reiser til fattige land for å kjøpe seksuelle tjenester av barn.

Tvangsarbeid

I perioden fra januar 2008 til august 2011 er det registrert 28 straffesaker hvor det har vært mistanke om menneskehandel for tvangsarbeid. I disse tallene ligger det mistanke om utnyttelse til «ordinært» tvangsarbeid, tigging, aupairvirksomhet og vinningskriminalitet.

De involverte personene er fra følgende land:

Afghanistan, Eritrea, Filippinene, Frankrike, Ghana, Kenya, Kina, Litauen, Malaysia, Nigeria, Norge, Pakistan, Romania, Sri Lanka, Sverige, Tsjekkia og Vietnam.

I saker hvor personer kan være utnyttet til tvangsarbeid, arbeid som en del av betaling for menneskesmugling, eller er utsatt for sosial dumping, kan det være spesielt utfordrende å avdekke den straffbare virksomheten. Noe av årsaken til dette skyldes ofrenes utsatte stilling. De er sårbare eller ressursvake og har ønske om en bedre fremtid med jobb og inntekt. På grunn av en vanskelig økonomisk situasjon er de et lett offer.

Det er meldt om illegale innvandrere som blir brukt til å arbeide i en rekke virksomheter, blant annet i restaurantbransjen og bilvaskehaller med utenlandske eiere. Det er grunn til å anta at det foregår en sammenblanding av lovlig og ulovlig forretningsvirksomhet.

Flere politidistrikter melder om mistanke om utnyttelse av au pairer. Dette er et område hvor omfang og mulighet for utnyttelse synes å være stor. Det er liten grad av offentlig kontroll, og de som benytter seg av ordningen i Norge, er ofte ressurssterke.

Saker viser at norske borgere henter arbeidskraft fra deler av verden hvor Norge for de fleste vil fremstå som attraktivt. Ett politidistrikt melder om saker hvor det er mistanke om menneskehandel ved at kvinner skal være ansatt som au pairer, og deretter blitt utsatt for seksuelle overgrep.

Tigging og tvangstjenester

Omfanget av organisert tigging i de største byene er stort, og det forventes ikke å minke i nær fremtid. Inntil nå er det avdekket kun et fåtall saker som kategoriseres som menneskehandel for utnyttelse til tigging. Norge er det eneste nordiske landet som har dette begrepet eksplisitt i lovteksten for menneskehandel.

Organiserte grupper/familieklaner fra sigøynermiljøene i Romania og Bulgaria organiserer reiser til andre europeiske land, blant annet til Norge. Barn blir solgt av foreldrene for en sum penger, og barna blir siden utnyttet til å skaffe penger til de kriminelle gruppene gjennom tigging og tyverier/naskerier. De forflytter seg ofte, fra by til by og fra land til land. Flere av disse gruppene har vært kontrollert av politiet i flere byer. I ett av tilfellene er det bekreftet at samtlige politidistrikter i Norge har registrert en gruppe personer som tydeligvis har reist rundt og utnyttet en mindreårig til tigging og kriminelle handlinger. Problemene har i all vesentlighet bare blitt forskjøvet.

Utnyttelse til tigging er også et lovbrudd som kan ha et mye større omfang enn det som til nå er avdekket. Det er grunn til å anta at omfanget er stort også i Norden. Rombarn blir kjøpt av bakmenn som utnytter dem til å tjene penger i form av tigging og tyverier. I Norge er det eksempler på rombarn som er overlatt av foreldrene til andre voksne, og hvor barna har vært observert tiggende på gaten. Rombarn, som er blitt observert i flere politidistrikter i Norge, har utført tyverier og tigging både i Norge og Sverige på oppdrag fra samme bakmenn.

Det er nylig avsagt dom i Hordaland som viser hvordan litauiske barn er tvunget til å begå tyverier fra forretninger, og litauiske aktører er dømt for menneskehandel.

Aktører

Nigerianske nettverk

Nigerianske nettverk organiserer reise og opphold i Norge for nigerianske kvinner med prostitusjons-erfaring fra Italia og Spania. Mye tyder på at disse kvinnene også har eller får roller i forbindelse med hvitvasking og transport av utbytte fra narkotikaomsetning og prostitusjonsvirksomhet. Hordaland politidistrikt melder at nigerianske kvinner med fortid som prostituerte opererer som tilretteleggere for andre utenlandske aktører som utøver kriminalitet i politidistriktet.

Det nigerianske miljøet som organiserer prostitusjonsvirksomheten på utemarkedet i Oslo, er også sterkt involvert i narkotikainnførsel, hvitvasking av utbytte for narkotikavirksomhet samt dokumentforfalskning og menneskesmugling.

En utfordring er at menneskehandel med utspring i nigerianske nettverk som regel organiseres fra utlandet, spesielt Nigeria, Spania, Italia og andre land hvor nigerianere har sterkt fotfeste. Dette medfører utfordringer for politiet både etterforskningsmessig og budsjettmessig.

Det er en stor mulighet for økt press mot Norge når det gjelder vestafrikansk prostitusjonsvirksomhet med utgangspunkt i Italia og Spania. Nigerianske nettverk er tilpasningsdyktige, og strukturene kan endre seg raskt.

Russiske og østeuropeiske nettverk

På innemarkedet har litauiske og russiske nettverk fått en stadig sterkere rolle. Russiske nettverk benytter russiske «ringesentraler» i St. Petersburg-området hvor norske kunder bestiller kvinner, og får så oppgitt adresse til hotell eller leilighet hvor kvinnene befinner seg. De litauiske nettverkene synes i større grad å være tilstedeværende i Norge med sterkt oppsyn/kontroll over virksomheten.

Ifølge Oslo politidistrikt dominerer prostituerte fra Baltikum og Russland innemarkedet i hovedstaden. Det er særlig en russisk gruppe med base i Spania som er fremtredende. Det er grunn til å anta at nettverkene ser på Norge som et attraktivt og inntektsgivende marked. Omreisende prostituerte oppholder seg i Norge og benytter Internett, blant annet «escortdate.com», for å annonsere tjenestene.

De siste to årene har det vært intern kamp mellom litauiske nettverk, hvor stridighetene gjaldt kontrollen over prostitusjonsvirksomheten. I denne forbindelsen brukte ett av nettverkene ran av prostituerte som virkemiddel for å true de prostituerte over i eget nettverk. Etterforskningen viste at miljøet som utførte ranene, også var knyttet direkte til organisert vinningskriminalitet gjennom butikkyverier samt til innførsel av større mengder amfetamin fra Litauen.

Rumenske miljøet er på frammarsj i Oslo. Miljøet er involvert i flere kriminalitetsformer, blant annet vinningskriminalitet og prostitusjons- og hallikvirksomhet. Vi forventer en stor økning i problematikknyttet til tigging/tyverier og prostitusjonsvirksomhet begått av rumenske omreisende.

6

Organisert vinningskriminalitet

Generelt har det over flere år vært en nedgang i vinningskriminaliteten i Norge. Blant kriminaliteten hvor gjerningspersonen er kjent, begås tre fjerdedeler av norske statsborgere. I den siste fjerdedelen finner vi spesielt mange gjerningspersoner med statsborgerskap fra Litauen, Polen og Romania. Kriminaliteten som begås av utenlandske statsborgere, har derimot økt de siste årene.¹¹

De siste årene har mobile vinningskriminelle (MVK) fått stort fokus i presse, blant politikere og i politiet. Denne kriminaliteten har blitt oppfattet som særlig vanskelig å forholde seg til fordi den har utfordret politiets geografiske organisering. Siden feltet fikk økt fokus og prioritet, har imidlertid politiet funnet fram til organisasjonsformer som er mer tilpasset denne typen kriminalitet. Samarbeid over distriktsgrenser har ført til at mange svært aktive gjerningspersoner har blitt pågrepet. Dette har medført at et betydelig antall saker har blitt oppklart, og ny kriminalitet forebygget.

Profesjonaliteten og graden av organisering varierer i stor grad blant utøverne av denne kriminaliteten. Noe ser ut til å være velplanlagt og kompetansekrevenende. Aktører innenfor vinningskriminalitet kan knyttes til både norske og utenlandske grupper og nettverk. Andre deler av kriminaliteten preges av «lykkejegere» som uten særlig forhåndsplanlegging kommer til Norge med hensikt å begå vinningskriminalitet.

Grovt tyveri fra villa

Det har vært en betydelig reduksjon i omfanget av både simple og grove tyverier fra villa hittil i år sammenlignet med 2010. Dette kan skyldes politiets innsats. Mange politidistrikter har rettet spesielt fokus mot mobile vinningskriminelle.

Høsten 2010 opplevde flere politidistrikter på Østlandet en stor økning av grove tyverier fra bolig. Romerike politidistrikt beskriver oppgangen som en innbruddsbølge. Her ble én person pågrepet for en rekke forhold. Denne pågripelsen, samt flere andre, kan få betydning for omfanget grove tyverier i 2011.

Tabell 2: Kilde JUS065, per august 2010 og 2011 (ujusterte tall)

Forbrytelser	2010	2011	Differanse	Differanse %
2201 Grovt tyveri fra villa	1 850	1 368	-482	-26,1
2101 Tyveri fra villa	1 070	953	-117	-10,9

Det rapporteres om at både litauere, rumenere, polakker og serbere er aktive innenfor grovt tyveri fra bolig. Våren 2011 etterforsket Hordaland og Oslo politidistrikter flere tilfeller hvor tyver tok seg inn ved å bore hull ved haspen på et vindu eller en verandadør for deretter å føre inn en ståltråd og åpne vinduet.

¹¹ I 2003 var andelen 12 %, i 2010 23 % (kilde: PAL Strasak). Se også Statistisk sentralbyrå: www.ssb.no/lovbrudd/, spesielt når det gjelder kriminalitet begått av nordmenn, men også i absolutt omfang

Det har vært flere grove tyverier i 2011 rettet mot personer, hovedsakelig med opprinnelse fra Asia som driver mindre næringsvirksomheter, og som antas å oppbevare kontanter fra omsetning hjemme. Gjerningspersonene er i hovedsak vietnamesere fra Østlandet, men det har vært tilfeller hvor også personer med annen etnisk bakgrunn har deltatt.

Det er forholdsvis lik modus på samtlige forhold: De grove tyveriene har funnet sted på dagtid. Gjerningsperson(ene) har tatt seg inn i privathusene ved å bryte opp dører eller vindu med formentlig brekkjern. Ved åstedene er det soverommene som har vakt mest interesser for gjerningspersonen(e), og at de har vært ute etter kontanter og smykker. Det kan se ut som om gjerningspersonen(e) har hatt fornærmede under oppsikt på forhånd for å kartlegge rutiner før de har slått til, og eller at gjerningspersonen(e) har ringt til hustelefonen for å sikre seg at ingen er hjemme.

Grovt tyveri fra forretning/bedrift

Kriminelle aktører med opprinnelse i Litauen driver omfattende virksomhet med grove tyverier fra bedrifter utført ved at de tar seg inn gjennom tak/vegg. Modusen er spesialisert ved at det krever planlegging og verktøy, og virksomheten berører hele Sør-Norge.

Per august 2011 var det en reduksjon i de fleste kategorier grove tyverier fra forretning. Særlig grovt tyveri fra urmaker/optiker har gått kraftig tilbake sammenlignet med 2010. Grovt tyveri fra gullsmed er stabilt. Ingen politidistrikter rapporterer om stort omfang av denne typen kriminalitet i 2011, men flere melder om kriminalitet utført på en måte som krever planlegging og hvor det har blitt stjålet store verdier. Politiets innsats rettet mot denne typen kriminalitet har antagelig hatt betydning for omfanget.

Tabell 3: Kilde: JUS065, per august 2010 og 2011 (ujusterte tall)

Forbrytelser	2010	2011	Differanse	Differanse %
2209 Govt tyveri fra urmaker/optiker	29	12	-17	-58,6
2210 Govt tyveri fra gullsmed	28	28	0	0,0

Grovt tyveri/ran fra person

Grovt tyveri fra person på offentlig sted er et typisk storbyfenomen, og tyveriene skjer gjerne i sentrumsområdene, på jernbanestasjoner, utesteder, i parker og liknende steder der mange mennesker er samlet. En vesentlig andel av det totale antallet saker skjer i Oslo sentrum.

Per august 2011 var det en kraftig økning i antall anmeldelser for grovt tyveri fra person på offentlig sted. Totalt har det vært en oppgang på 3 522 saker, hvorav 3 266 skjedde i Oslo politidistrikt. Svært få av disse sakene oppklares, så det finnes begrenset med informasjon om gjerningspersoner. De som blir tatt, opererer imidlertid sjelden alene – det kreves flere for å utføre gjerningene. Mange av dem er av utenlandsk opprinnelse.

Tabell 4: Kilde: JUS065, per august 2010 og 2011 (ujusterte tall)

Forbrytelser	2010	2011	Differanse	Differanse %
2233 GR. TYVERI FRA PERSON PÅ OFF. STED	9 716	13 196	3 480	35,8

Skimming

Modus i skimmingsaker utført i Norge har variert mellom manipulasjon av minibanker, ulike former for butikkterminaler og ubemannede bensinstasjoner.

Bulgaria utpeker seg som et «sentrum» for skimming i Europa. Norge blir imidlertid sett på som et «eksklusivt mål» av bulgarere, men også rumenere og personer med opprinnelse fra Sri Lanka er særlig kjente gjerningspersoner. Det ser imidlertid ut til å være en trend at de samme gjerningspersonene går igjen i flere «raid».

Tyveri av motorkjøretøy og båtmotorer

Østeuropeiske kriminelle er aktive innen tyverier av biler og båtmotorer i Norge og resten av Skandinavia. Årlig stjeles det mellom 1 300 og 1 800 båtmotorer i Norge. Mange av disse omsettes i Polen og Baltikum.

En rekke kjøretøy har også blitt beslaglagt idet man har forsøkt å frakte dem ut av Skandinavia. I mange tilfeller har litauiske kriminelle kommet til Norge med fly og deretter returnert med den stjålne bilen.

Ran av finansinstitusjoner og gull- og urforretninger

Det begås relativt få grove ran av en viss størrelse i Norge. Hittil i år (per 16. desember) er det gjennomført 9 bankran, 1 ransforsøk mot post, 1 ran av verditransport, og det er registrert 10 ran av gull- og urforretninger.

Likevel ser vi en økning de siste årene, spesielt hva angår grove ran begått av personer av en annen etnisk opprinnelse enn norsk. For eksempel ble fire tsjetsjenere siktet for å ha begått bankran i Norge i 2011. To av personene har bakgrunn fra geriljagrupeer i Tsjetjenia, hvorav den ene var etterlyst av russisk politi på grunn av kidnapping, ran og vold. Alle personene var asylsøkere i Norge.

Norge har vært relativt skånet for utenlandske ransmiljøersammenlignet med andre land i Norden. Arbeidet mot utenlandske mobile vinningskriminelle har avdekket at flere i disse miljøene er tidligere domfelt for grove ran i utlandet. Utenlandske ransmiljøer, spesielt fra Øst-Europa, vil muligens representere en økt trussel mot Norge i tiden fremover.

Utpressing og torpedovirksomhet

Antall anmeldte forhold som omhandler utpressing økte fra 41 til 57 % i perioden 2010 til 2011. Sammenligner vi tallene for 2011 med tallene for 2007, har økningen vært på ca. 84 %.

Utpressing medfører ofte mer kriminalitet: I mangel på penger tvinges vedkommende som blir utpresset til begå mer alvorlig kriminalitet for å drive inn penger, for eksempel grovt hjemmeran. Vedkommende blir del av en uheldig spiral der mindre straffbare forhold eskalerer til alvorlig kriminalitet.

I de kriminelle nettverkene som driver innenfor narkotikaomsetning, har utstrakt bruk av vold og trusler en avgjørende betydning for handelen, for eksempel inndriving av gjeld. Det er registrert hendelser mot enkeltpersoner der gjeld på mindre beløp kreves inn ved hjelp av grov vold. Inndrivelse av gjeld utføres også ofte ved bruk av vold eller trusler om vold mot familiemedlemmer.

Personer i 1 % MC-miljøene vurderes å være sentrale innenfor utpressing og torpedovirksomhet.¹² Politiet mistenker at medlemmer av Hells Angels også benytter personer i støtteklubbene («ruterklubbene») og såkalte støttegrupper («streetcrews» som Hells Angels har etablert) som kriminelle løpegutter. Mange av personene i støttegruppene har en voldelig bakgrunn og er misbrukere av narkotika og/eller anabole steroider.

¹² Personer i 1 % MC-miljøet kan spille på at de tilhører et miljø som skaper frykt som følge av at de tidligere har vist evne og vilje til å utøve vold.

7

Menneskesmugling

Menneskesmuglingen foregår over store avstander, flere landegrenser og involverer internasjonale kriminelle nettverk, noe som stiller særlige krav til effektivt internasjonalt politisamarbeid.¹³

Det er ikke mulig å vurdere hvor mange personer som smugles til Norge. Hovedindikatorerne for omfanget av menneskesmugling til Norge er antall registrerte anmeldelser for menneskesmugling og antall asylsøknader. Antall asylsøkere som melder seg for myndighetene uten reisedokumenter eller identitetsdokumenter, er en klar indikasjon på at smuglere har hjulpet under hele eller deler av reisen til Norge.

Avskaffelsen av grensekontroll ved Schengens indre grense (som en følge av Schengen-avtalen i 2001) har utvilsomt medført store utfordringer med å avdekke denne formen for kriminalitet; det er enkelt å reise i Schengen-området uten reisedokumenter.

Det antas at de fleste som smugles til Norge, melder seg som asylsøkere. Antall asylsøkere kan derfor være en indikasjon på hvor mange som blir smuglet. Det er grunn til å anta at de fleste asylsøkere har fått betalt hjelp til å komme seg til Norge, blant annet melder Gardermoen politistasjon om svært mange identitetsløse asylsøkere og beslag av forfalskede pass. Det samme kan sies å gjelde for personer som er smuglet til Norge, og som oppholder seg illegalt i landet, eller som reiser videre til andre land uten å være i kontakt med norske myndigheter.

I de tilfeller hvor reisen til Norge ikke er betalt på forhånd, setter den smuglede seg i et langsiktig og alvorlig gjeldsforhold og blir dermed satt i en svært sårbar situasjon. De løper en stor risiko for å bli utnyttet av kriminelle grupper, det være seg til ulovlig arbeid, salg av narkotika eller annen alvorlig kriminalitet.

Tabell 5: Antall anmeldelser og antall asylsøknader 2006–2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011 ¹⁴
Antall anmeldelser¹⁵	41	49	52	37	54	45
Antall asylsøknader til Norge¹⁶	5 320	6 528	14 431	17 226	10 064	6 024

Norge anses som et destinasjonsland, men det er også avdekket enkelte tilfeller der Norge har vært transitland. Den mest kjente reiseruten til Norge er landeveien via Danmark og Sverige.

¹³ Menneskesmugling har til formål å forflytte en person illegalt over en landegrense i vinnings hensikt, og anses å være brudd mot en stats suverenitet, i tillegg til personkrenkelsene og skadevirkningene for den enkelte.

¹⁴ Til og med 31. august.

¹⁵ Jf. JUS065 for de anførte årene, menneskesmugling og organisert menneskesmugling.

¹⁶ UDI Statistikk over asylsøkere fordelt på statsborgerskap.

Kriminelle nettverk og enkeltpersoner organiserer ofte reisen til destinasjonslandet ved å legge opp ulike transportetapper der tilretteleggerne har definerte oppgaver.

En utbredt modus er at den smuglede blir utstyrt med falske reisedokumenter og følges av ledsager under deler av reisen. Smuglingen muliggjøres blant annet ved omfattende produksjon av falske dokumenter i en rekke land, bruk av utro tjenere og bruk av en annen persons pass med gyldig visum. Bruk av falske dokumenter som beviser identitet overfor kontrollmyndighetene, tilrettelegger for en rekke lovbrudd. Samtidig kan dette være en betydelig sikkerhetsrisiko ved at vedkommendes rette identitet ikke er kjent.

Antall asylsøkere har gått ned per 1. september 2011 sammenlignet med samme periode i 2010. Politiets utlendingsenhet melder at antall somaliske asylsøkere har fordoblet seg i samme periode. De fem landene med flest asylsøkere i 2011 er Somalia, Eritrea, Afghanistan, Irak og Etiopia.

Denne kriminaliteten hvor både smuglere og den smuglede ønsker å holde virksomheten skjult, stiller myndighetene overfor store utfordringer. Økt antall illegale innvandrere kan føre til større grad av utnyttelse til alvorlig kriminalitet og mer lukkede etniske miljøer. Betaling for smuglingen skjer ofte i etterkant, noe som øker risikoen for utnyttelse betraktelig.

8

Sigarettsmugling

Tollvesen og politi har i de senere år gjort en rekke beslag av smuglersigaretter over hele landet. Smugling av sigaretter er et voksende problem i Norge, Sverige og Europa for øvrig.¹⁷ Det anslås at europeiske land årlig taper titalls milliarder på den ulovlige sigarettvirksomheten.

I perioden fra 1. september 2010 til 28. februar 2011 beslagla Tollvesenet over 2 millioner sigaretter i Norge.

Det siste året er det avdekket omfattende smugling av sigaretter over svenskegrensen til Norge, hovedsakelig fra Polen, men også fra Litauen.¹⁸ Det er avdekket at varene for en stor del kjøpes hos grossister i Polen, og at private aktører kjører disse varene i skytteltrafikk til Norge (ofte via ferge til Sverige). I mange av sakene går de samme aktørene igjen.

De fleste beslagene er kombinasjonsbeslag. Det vil si at det smugles flere typer varer samtidig, for eksempel øl, brennevin, vin og sigaretter. Større beslag gjøres ofte forbindelse med grensepasseringer og i forbindelse med annen godstransport. Østeuropeiske vogntog er særlig aktuelle. Det mistenkes at steder som jevnlig anløpes av østeuropeiske vogntog, fungerer som omsetningssted for smuglersigaretter, både for privatpersoner, restauranter og lignende.

Tollvesenet har gjort flere beslaglag av smuglersigaretter ved asylmottak. Etaten har i den forbindelse opplysninger om at sigaretter smugles og omsettes gjennom asylmiljøene i enkelte politidistrikter.

I Norge økte antall beslag av Jin Ling sigaretter¹⁹ i 2011 sammenlignet med 2010. Jin Ling-sigaretter er ikke lov å selge i EU, men øker i popularitet. Det vurderes at Jin Ling-merket alene utgjør 20 % av det illegale sigarettmarkedet i Tyskland og 7 % av det illegale sigarettmarkedet i EU.

Det illegale sigarettmarkedet i Norge virker spesielt attraktivt for utenlandske personer som bor/jobber i Norge, personer som oppholder seg på asylmottak, men også for personer med utenlandsk tilknytning som er involvert i restaurantdrift og lignende.

¹⁷ Antall sigaretter som ble beslaglagt av svenske tollmyndigheter steg med 35 % (til ca. 78 millioner sigaretter) fra 2009 til 2010, og ca. 300 % fra 2008 til 2009. I Norge steg antall beslag av sigaretter (over 20 000 pakker) med i underkant av 10 %.

¹⁸ Det anslås at polakker står for ca. 50 % av alle sigarettbeslag.

¹⁹ Jin Ling er et merke av sigarettkategorien «Cheap Whites», det vil si sigaretter som blir produsert helt uavhengig av den tradisjonelle tobakksindustrien. Jin Ling blir i hovedsak produsert i Kaliningrad, Ukraina og Moldova, og smugles til EU via Litauen og Polen. Som følge av at «Cheap Whites» øker i popularitet, produseres denne typen sigaretter i økende grad også i asiatiske land, og smuglet til EU via Balkan-ruten.

9

IKT-kriminalitet

Foruten de kriminalitetsformer som omtales nedenfor, er det viktig å peke på det faktum at de kriminelle i stadig større grad bruker teknologi i planlegging og gjennomføring av kriminelle handlinger, og ikke minst i kommunikasjon. Dette stiller store krav til politiets kapasitet til å sikre data som er i bevegelse, og data som transporteres i teletilbydernes nett, og som for eksempel kan stedsplassere enheter nøyaktig og også gi innholdsinformasjon.

IKT-kriminalitet defineres som straffbare handlinger som begås ved utnyttelse av informasjonsteknologi. Denne kriminaliteten skjer ofte på tvers av landegrensene. Erfaringsmessig er det i alle slike saker spor som leder til ett eller flere andre land.

Næringslivets Sikkerhetsråd utarbeider jevnlig mørketallsundersøkelser i samarbeid med blant andre Kripos. Mørketallsundersøkelsene viser at IKT-kriminaliteten er langt mer utbredt enn det som fremgår av politiets statistikker.

Når det gjelder utviklingen innen denne typen kriminalitet, kan man registrere flere av de samme tendensene i Norge som i resten av Europa. Man ser for eksempel flere og mer avanserte former for nettbankbedrageri og hyppigere og mer alvorlige episoder av både datainnbrudd og dataskadeverk. Mye tyder på at også norske Internett-brukere er involvert i slik aktivitet både nasjonalt og internasjonalt.

Kortsvindel

Europol omtaler kortsvindel som et økende problem i hele Europa. I 2009 sto kriminelle grupper bak tap av mer enn 1,5 milliarder euro fra betalingskort.

Tidlig i 2011 mottok Kripos en anmeldelse fra en norsk bank hvor 420 betalingskort var misbrukt for over 3,8 millioner kroner. Saken er av internasjonal karakter, idet kundene hadde brukt kortene (hovedsakelig) i Spania, magnetstripeinnholdet var blitt stjålet fra servere eller langs kommunikasjonslinjen til servere i Tyskland, mens de urettmessige uttakene hovedsakelig hadde skjedd i USA.

Innføringen av EMV-standarden²⁰ har gitt en svært høy grad av beskyttelse for betalingskort transaksjoner innen EU. Manglende implementering i andre regioner har tvunget kortutstedere i EU til å beholde magnetstripen. Som et resultat er i dag halvparten av misbrukene med klonede EU-betalingskort gjort utenfor EU. Rundt 80 % av disse er begått i USA.

²⁰ EMV står for Europay, MasterCard og VISA, en global standard «chip-kort» for autentisering av kreditt- og debetkorttransaksjoner.

Nettbankbedrageri

Våren 2011 mottok Kripos nærmere 60 anmeldelser av nettbankbedragerier mot bankkunder i flere norske banker. Kripos innledet et samarbeid med banknæringen og andre aktører, og gjennom dette samarbeidet lyktes det å avdekke angrepene og iverksette tiltak for å begrense tapene.

Svært avansert og skadelig programvare (Spyeye og Zeus) var utviklet og ble fortløpende modifisert av gjerningspersonene gjennom hele perioden bedrageriene pågikk. Programvaren ble distribuert på en slik måte at mange fikk sine datamaskiner infisert. Gjennom den skadelige programvaren fikk gjerningspersonene tilgang til bankkundernes kontoer og foretok ulovlige transaksjoner. Mange nettbankkunder i andre europeiske land ble også rammet av dette.

Etterforskningen ved Kripos har avdekket et kriminelt nettverk av personer som har hatt forskjellige roller i bedrageriene. Det er trolig forskjellige personer/grupper som har stått for utvikling av programvaren, distribusjon og testing samt rekruttering av helere. Spor i saken viser også knytninger mellom noen av disse personene og annen alvorlig datakriminalitet begått i Europa de siste årene. I saken er en estisk borger pågrepet og fengslet i Norge for å ha opprettet flere bankkontoer her og for å ha deltatt i testing av den skadelige programvaren. Flere andre personer er mistenkt/pågrepet for heleraktivitet. Analyser viser knytninger både til Estland og Russland.

I løpet av sommeren 2011 har det vært utvikling og spredning av tilsvarende skadelig programvare rettet mot mobiltelefoner. Mange har i dag mobiltelefoner med nettbanktilgang. Det er derfor grunn til å forvente at vi vil se nye nettbankbedragerier hvor de kriminelle nettverkene har fått tilgang til bankkontoer via kundenes mobiltelefoner.

Nettaktivisme

«Anonymous» er navnet på et Internett-samfunn bestående av et ukjent antall aktivister fra hele verden. De har som formål å kjempe for ytringsfrihet. Medlemmene av Anonymous kjenner i liten grad hverandres identitet. De bruker Internett til å kommunisere med hverandre. Her blir aksjoner planlagt og diskutert, personer blir rekruttert og det blir gitt opplæring i bruk av Internett-baserte verktøy.

Aktivitetene startet for alvor i 2008, og de har gjennom de siste årene vært svært aktive utøvere av tjenestenektangrep over hele verden. Aktiviteten blir ansett som et globalt problem som truer offentlig og private institusjoner og foretak. Det er flere grupperinger i dette Internett-samfunnet. Den mest kjente og aktive gruppen kaller seg LulzSec, eller Lulz Security. Gruppen består av personer som har påtatt seg ansvaret for flere alvorlige datainnbrudd internasjonalt, blant annet mot Sony og CIA. I 2010 ble nettsidene til flere offentlige myndigheter, herunder Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM), utsatt for tjenestenektangrep. Hensikten med angrepene var å overbelaste nettsidene, slik at de blir utilgjengelige for brukerne. Flere andre nettstedet har opplevd det samme, blant annet nettsidene til aviser, bedrifter og interesseorganisasjoner.

Det har i 2011 vært gjennomført flere tjenestenektangrep i Norge som kan knyttes til Anonymous. Både Arbeiderpartiets og Høyres nettsider ble angrepet etter at partiene gikk inn for Datalagringsdirektivet.

Datainnbrudd

Mørketallsundersøkelsen i 2010²¹ estimerer at norske bedrifter ble utsatt for nærmere 10 000 datainnbrudd i 2009. Til sammenligning viser politiets registre 88 anmeldelser for datainnbrudd i samme periode. Undersøkelsen anslår at under 1 % av datakriminaliteten mot norske bedrifter blir anmeldt til politiet.

Undersøkelsen gir ingen klare svar på hva som er årsaken til de store mørketallene, men forklaringer som manglende kunnskap om straffbarhet og tiltro til politiets oppklaringsevne nevnes. Vi har også grunn til å tro at noen virksomheter vegrer seg for å anmelde datainnbrudd av frykt for publisitet og tap av omdømme.

Datainnbrudd skjer gjerne i form av spredning av skadelig programvare (som virus og trojanere). Spredningen kan skje mot et stort antall datamaskiner (botnet) eller målrettet mot en bedrift eller enkeltpersoner. Trolig er mange ikke klar over at de har infiserte datamaskiner, og at informasjon stjeles.

Spredning av skadelig programvare og datainnbrudd muliggjør tyveri av personopplysninger og sensitiv bedriftsinformasjon, endring eller sletting av data, spredning av opphavsrettslig beskyttet materiale, forandring av websider, og det påvirker aktiviteten til disse datamaskinene ved at de blir en ressurs i tjenestenektangrep.

NSM NorCERTs kvartalsrapport for tredje kvartal i 2011 viser at det de siste årene har vært en stor økning (33 % per år) av kompromitterte datamaskiner i Norge. NorCERT varsler hver måned ISP eller hostingleverandører om i snitt 5 000 datamaskiner som er infisert, og som er en del av et botnet. Trolig er dette bare toppen av isfjellet.

Aktører

Ifølge Europol skal kriminelle nettverk som før drev med tradisjonell kriminalitet, nå ha begynt med datakriminalitet på bakgrunn av lav oppdagelsesrisiko og lavere straffer.

Vi må forvente at fremtidens kriminalitetsbilde på dette feltet vil bli mer sammensatt, og at vi får et større innslag av profesjonelle kriminelle aktører. I sin trusselrapport for 2010 konkluderer Europol med at personer som utfører datakriminalitet, ofte er unge mennesker med høy teknologisk kompetanse som er rekruttert fra universitet/høyskoler. Den økonomiske krisen i EU har resultert i at det er et overskudd av unge mennesker med slik kompetanse som ikke får jobb, og som har en lav terskel for deltakelse i kriminell aktivitet.

Det forventes at arbeidsmarkedet i en rekke land vil være dårlig i noen år framover. Med det bakteppet er det sannsynlig at et økende antall arbeidsledige kommer til å drive med datakriminalitet eller delta i kriminell aktivitet på Internett de kommende årene.

²¹ Næringslivets Sikkerhetsråd, Mørketallsundersøkelsen 2010.

POLITIET
KRIPOS

KRIPOS

Telefon 23 20 80 00, desken 23 20 88 88
Brynsalleen 6
Postboks 8163 Dep, 0034 Oslo
Internett: www.politi.no/kripos